

Světové setkání religionistů v Mexiku

Dalibor Papoušek

Ve dnech 5. – 12. srpna 1995 se v Ciudad de México (Mexico City) sešel **XVII. kongres Mezinárodní asociace pro dějiny náboženství** (*International Association for the History of Religions – IAHR*) sdružující národní a nadregionální religionistické společnosti celého světa. Tradice globálních mezinárodních setkání religionistů, založená I. kongresem pro dějiny náboženství v Paříži v roce 1900, se tak přiblížila stoletému jubileu o další pětiletou periodu oddělující jednotlivé kongresy.

V souladu se strategií rozvoje IAHR bylo místo konání zvoleno mimo vlastní kontext euroamerické kultury (Evropa, Severní Amerika, Austrálie), kde se – s výjimkou Tokia v roce 1958 – konaly všechny dosavadní kongresy. Vedle IAHR tak měly lví podíl na přípravě a organizaci kongresu mexické či nadregionální latinskoamerické instituce, zejména Mexická společnost pro studium náboženství (*Sociedad Mexicana para el Estudio de las Religiones – SMER*), reprezentovaná prezidentkou kongresu Yolotl Gonzáles Torres, a Latinskoamerická asociace pro studium náboženství (*Asociacion Latino Americana para el Estudio de las Religiones – ALER*), reprezentovaná tajemníkem kongresu Elio Masferrerem Kan.

S ohledem na dominantní antropologickou orientaci latinskoamerické religionistiky byla vybrána jako ústřední téma kongresu problematika vztahu „Náboženství a společnost“. Ve více než devadesáti sekcích byl tento rámec vyplněn referáty, plasticky pokrývajícími jednotlivá tematická i oborová pole současné religionistiky.

Třebaže není možné detailně zachytit paralelně probíhající jednání přibližně 650 aktivních účastníků kongresu, lze vymezit alespoň základní rysy, které profilely toto vrcholné setkání.

Prvním výrazným momentem, daným místem konání kongresu, bylo masívní tematické zaměření na nativní kultury a náboženství Latinské Ameriky. Ve skladbě sekcí se uplatnila celá řada témat otvírajících vedle tradičních textologických a ikonografických přístupů k náboženským projevům předkolumbovských kultur také aspekty obecně antropologické, geografické, muzikologické, medicínské atd. Hlavní pozornost přitom byla soustředěna na otázky transkulturních přenosů a proměn obrazu světa po impaktu evropské křesťanské kultury na americký kontinent. Tematicky na tento blok sekcí navazovala společná exkurze do Teotihuacánu, rozsáhlého kultovního centra klasické předaztécké kultury středního Mexika, a k významnému poutnímu místu mexické metropole – komplexu tří postupně budovaných chrámů Panny Marie Guadalupské.

Druhým závažným rysem byl nebývalý nárůst feminní problematiky prostupující celým jednáním kongresu. Rozsáhlý program, koordinovaný především Silvií Marcos (Mexiko), zahrnoval jak otázky teoretické a metodologické (vztah sex – gender), tak řadu případových studií a konkrétních sond k dílčím problémům. Souvislost boomu feminní tematiky s feministickým hnutím je zřejmá a dosti často byla patrná i během jednání, kdy se některým referujícím jen stěží dařilo dostat požadavku metodické distance. Přesto však je nesporné, že se tu pro religionistická bádání otvírá svým způsobem nové pole, na němž zůstává řada otázek nezodpovězených, včetně možných inspirací současným feminismem.

Třetí rovinu určující obecný charakter kongresu tvořily teoretické a metodologické sekce, koordinované zejména Arminem Geertzem (Dánsko), Thomasem Lawsonem (USA) a Donaldem Wiebem (Kanada). Vedle přehledových referátů mapujících současné přístupy k problematice náboženství zaujala především diskuse motivovaná knihou Bensona Salera *Conceptualizing Religion: Immanent Anthropologists. Transcendent Natives and Unbounded Categories*. Svým důrazem na transkulturní vymezení náboženství se zčásti vracela k předchozímu XVI. kongresu v Římě (1990), který se soustředil na pojem „náboženství“ v různých náboženských soustavách. Sekce věnovaná teoretickým otázkám světového založení IAHR, vedená Ninianem Smartem (USA), již úzce korespondovala s jednáním Mezinárodního výboru IAHR a následného Valného shromáždění IAHR, které tradičně tvoří součást kongresů.

Pravidelným bodem jednání Valného shromáždění je volba nového Výkonného výboru IAHR, který řídí asociaci v následujícím pětiletém období. Novým prezidentem IAHR byl zvolen dosavadní generální tajemník IAHR Michael Pye působící na univerzitě v Marburku, generálním tajemníkem se stal Armin Geertz z univerzity v Aarhusu.

Podle očekávání však hlavní bod Valného shromáždění IAHR tvořilo závěrečné hlasování o změně názvu asociace. Navazovalo na pětileté diskuse vyvolané iniciativou Britské asociace pro studium náboženství, která na XVI. kongresu IAHR v Římě (1990) předložila návrh na změnu názvu ze stávajícího „International Association for the History of Religions“ na širší „International Association for the Study of Religions“. Po první fázi diskusí Mezinárodní výbor IAHR v Paříži (1993) doporučil Valnému shromáždění IAHR změnu na „International Association for the Academic Study of Religions“.¹ Při závěrečném hlasování však Valné shromáždění tento návrh odmítlo a potvrdilo stávající název.

1 Širší souvislosti britského návrhu přibližuje studie K. Wernera „K metodologii studia náboženství se zvláštním ohledem na roli filozofie náboženství a na postavení teologie“,

Průběh hlasování, v němž se prosadily zejména zakladatelské asociace, ukázal, že nazrávající paradigmatická změna religionistiky nezasáhla IAHR natolik, aby přivodila změny i v institucionální rovině. Především chybí jasnější aktualizované vymezení teoretických základů religionistiky jako vědy. V řadě ohledů tak kongresové jednání potvrdilo narůstající zpoždování obecné religionistiky za empirickým studiem náboženství, podporovaným mimo jiné i rostoucí globalizací IAHR.

Naléhavost soustředěného řešení této otázky se však zřetelně odráží ve výhledu činnosti IAHR. Na rok 1997 je předběžně plánována speciální konference IAHR ve Finsku věnovaná právě teorii a metodologii religionistiky. Lze tedy očekávat, že příští jubilejní kongres IAHR, o jehož pořádání v Jihoafrické republice se uchází nově založená Africká asociace pro studium náboženství, bude probíhat v pevnějších teoretických konturách.

Starý zákon jako inspirace v kultuře

Dalibor Papoušek

Většina akademických setkání věnovaných problematice Starého zákona (TNK) se tradičně soustřeďuje na samotný biblický text jako hlavní předmět bádání. Jistě po právu, neboť jde o soubor vzniklý v kultuře, pro kterou má slovo – ať už nesené orální či literární tradicí – fundamentální význam. Dějinné působení starozákonního svodu v kontextu židovské a křesťanské kultury však dalece přesahuje jeho původní, především liturgické vymezení. Jako zdroj inspirace se Starý zákon významně uplatnil i v oblastech, jejichž rozvoj v určitých výsecích dokonce podvazoval sakrální tabuizací. Ve značné míře se to týká zejména výtvarného umění, jež bylo starozákonním textem – zvláště v pojetí judaismu – znatelně marginalizováno.

Vítanou příležitostí kriticky rozvést tuto obecnou tezi se stalo mezinárodní sympozium **The Old Testament as Inspiration in Culture** konané ve dnech 4. – 8. září 1995 v Praze. Jednání sympozia bylo součástí širěji pojatého mezinárodního festivalu **Starý zákon v umění** (*The Old Testament in the Arts*) připraveného na základě mezivládní spolupráce Izraele a České republiky. Festival poskytující pestrou přehlídku starozákonních inspirací